

Publiskā sektora atbildība un sociālā ilgtspēja

Baiba Bela, Līga Rasnača (LU SZF, SPPI)

Publiskā sektora atbildība

- ❑ Valsts loma – sociāli atbildīgas valsts principi
- ❑ Latvijas konteksts
- ❑ Iedzīvotāju un valsts attiecības – kāpēc sociālai ilgtspējai ir nozīme
- ❑ Ilgtspējīgas attīstības ideja – sociālā dimensija

Valsts loma – sociāli atbildīgas valsts

□ Attīstītas Rietumu tipa Eiropas demokrātiskas valsts modeli, arī Latvijas demokrātisko valsts iekārtu raksturo četri valsts varas darbības saturiskie pamatprincipi:

- 1) demokrātijas virsprincips,
- 2) tiesiskas valsts virsprincips,
- 3) sociāli atbildīgas valsts virsprincips,
- 4) nacionālas valsts virsprincips. (Kovaļevska, 2015)

Valsts loma – sociāli atbildīgas valsts

- Sociāli atbildīgas valsts princips kopš 2014. gada nostiprināts Latvijas Republikas Satversmes ievadā (4. teikumā): «Latvijā kā demokrātiska, tiesiska, sociāli atbildīga un nacionāla valsts balstās uz cilvēka cieņu un brīvību, atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības un ciena mazākumtautības».

Valsts loma – sociāli atbildīga valsts

- ❑ Sociāli atbildīgas valsts princips nozīmē to, ka valsts pienākums ir rūpēties par taisnīgu sociālo kārtību, izlīdzinot sociālās atšķirības un aizsargājot sociāli vājākos
- ❑ Sociāli atbildīgas valsts princips balstās uz tādiem konceptiem kā cilvēka cieņa, taisnīgums un vienlīdzība, kā arī solidaritāte
- ❑ Sociāli atbildīga valsts sniedz atbalstu iespēju vienlīdzības nodrošināšanā (Kovaļevska, 2015)

Augsta ienākumu nevienlīdzība rada spriedzi un kavē attīstību

---

- ❑ Patlaban daudzās, bet ne visās, attīstītajās valstīs ir vērojams nevienlīdzības pieaugums. Kopš apmēram 1980 gada ekonomiskā izaugsme vairs nenozīmē nevienlīdzības mazināšanos (Stiglitz, 2015)
- ❑ Nobela prēmijas laureāts ekonomikā Jozefs Stiglits uzskata, ka liela nevienlīdzība vājina ekonomiku, kavē ekonomisko izaugsmi un mazina stabilitāti (Stiglitz 2012, 2015)
- ❑ Viņš arī apgalvo, ka nevienlīdzība ir nevis kapitālisma ekonomikas sekas, bet gan pieņemto politiku rezultāts – kapitālisma ekonomika darbojas līdzīgi visur, tomēr ASV tā rada augstāku nevienlīdzību nekā Eiropas valstīs (Stiglitz, 2015)

Augsta ienākumu nevienlīdzība rada spriedzi un kavē attīstību

---

- ❑ Demokrātijā (kurā parasto pilsoņu balsīm ir jātiek sadzirdētām) nevar pastāvēt tāda tirgus sistēma, kur pilsoņu materiālā situācija pasliktinās
- ❑ Liela nevienlīdzība tiek uzlūkota kā sociālas nestabilitātes avots
- ❑ Nevienlīdzības viens no blakusefektiem – cerību trūkums
- ❑ „Kaut arī pamatā var būt ekonomiski spēki, politika ir veidojusi tirgu, un darījusi to tādā veidā, kas dod priekšrocības augšslānim (*top*) uz pārējo rēķina.” (Stiglitz, 2012: xix)

Latvijas konteksts

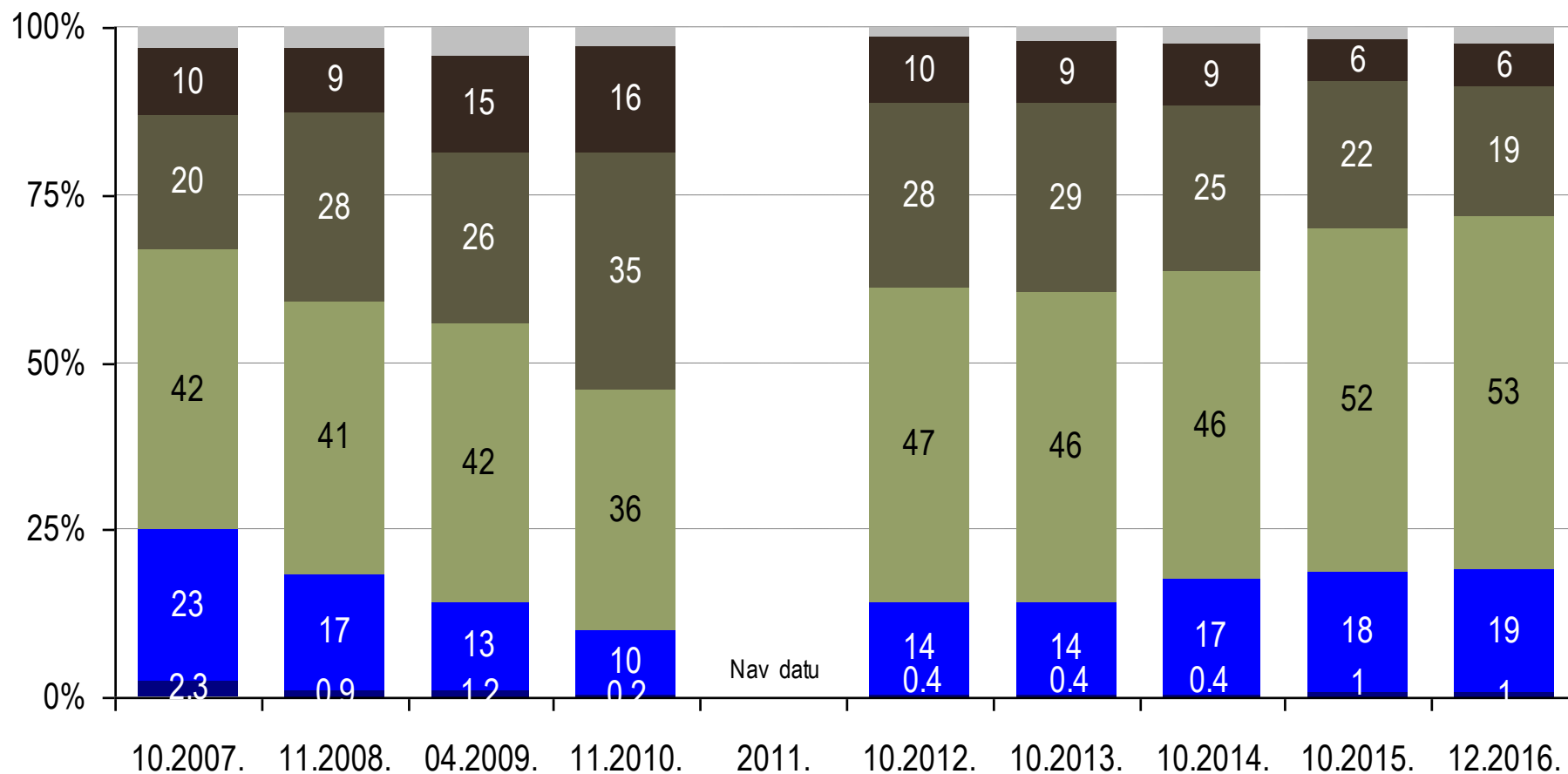
- ❑ Latvijā Džini koeficients ilgstoši ir viens augstākajiem ES
- ❑ Vienlaikus – kaut gan NAP2020 un LIAS2030 mērķi ietver nabadzības un nevienlīdzības mazināšanu, nopietnākais solis šī mērķa īstenošanai ir bijis solidaritātes nodokļa ieviešana.
- ❑ Dominējošā tendence, līdzīgi kā tas ilgstoši bijis arī citviet Eiropā un OECD valstīs - paļauties, ka nabadzība un nevienlīdzība mazināsies pašas no sevis, uzlabojoties ekonomikai

Cik turīgi esam?

J: "Pie kuras no sekojošajām iedzīvotāju grupām Jūs sevi visdrīzāk varētu pieskaitīt?"

- Grūti pateikt
- Mēs knapi savelkam galus kopā. Naudas nepietiek pat pārtikai.
- Pārtikai naudas pietiek, bet apģērba iegāde rada finansiālas grūtības.
- Naudas pietiek pārtikai un apģērbam, bet ilgtermiņa preču iegāde (televizoram, ledusskapim) rada grūtības.
- Mēs bez grūtībām varam iegādāties ilgtermiņa lietošanas preces. Tomēr patiešām dārgu preču iegāde mums radītu grūtības.
- Mēs varam atļauties iegādāties samērā dārgas mantas – dzīvokli, vasarnīcu un daudz ko citu.

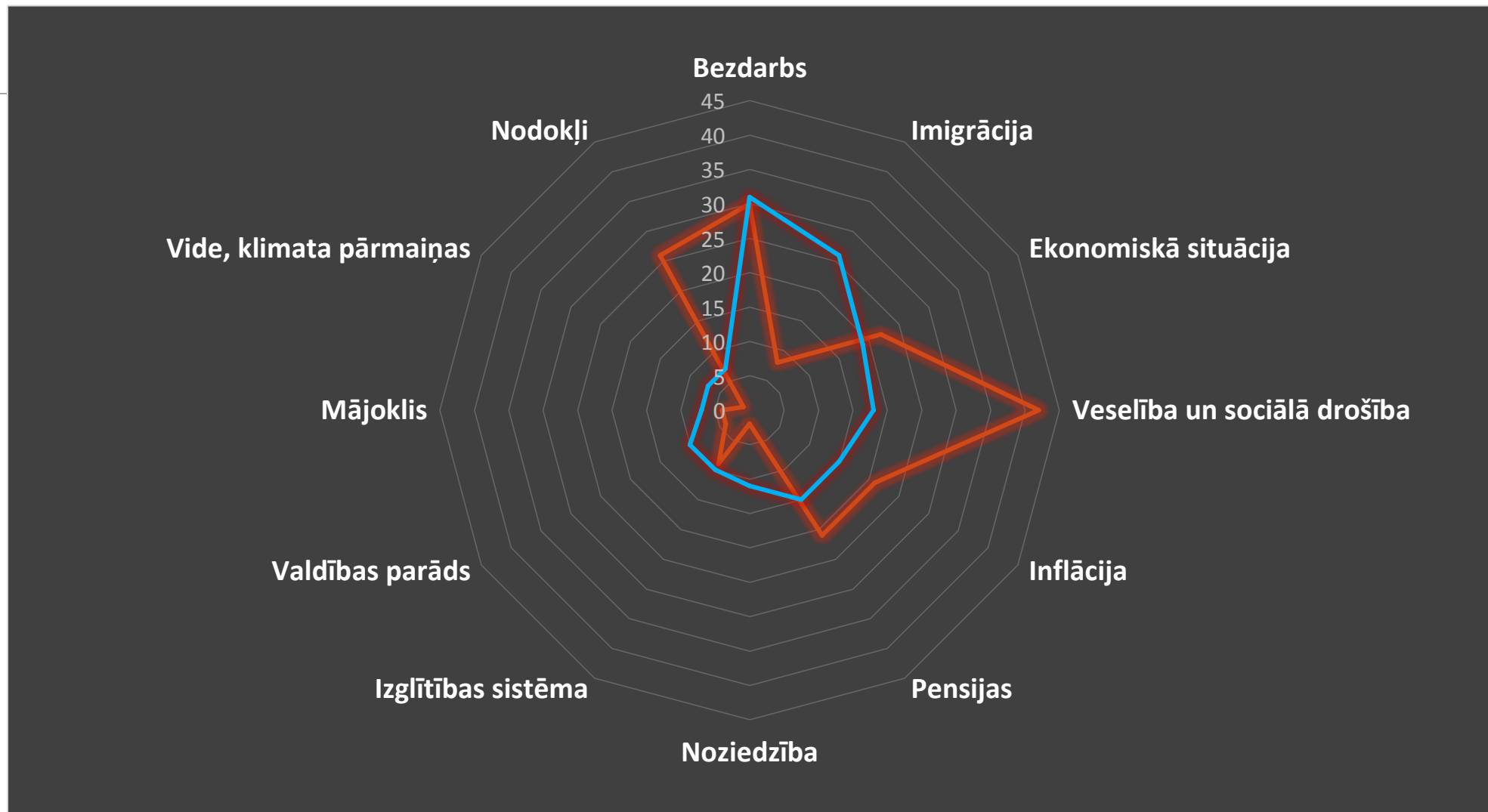

Bāze: visi respondenti, n=1000 katrā no aptaujām

SKDS dati

Svarīgākas problēmas manā valstī (Latvija un ES)

Eurobarometrs 2016 (rudens). Pieejams: europa.eu/rapid/press-release_IP-16-4493_lv.pdf

Latvijas iedzīvotāju uzskati par nodokļu naudas izlietojumu

67% piekrīt un 11% nepiekrīt, ka valdība nelietderīgi izšķiež daudz valsts naudas

15% piekrīt un **58% nepiekrīt**, ka valdība izmanto nodokļu maksātāju naudu lietderīgi

Nav pārliecības par to, ka nauda sasniegs vēlamu mērķi!

Avots: Mieriņa (2017). Dati no pētījuma “**Public Goods through Private Eyes: Exploring Citizens’ Attitudes towards Public Goods and the State in East-Central Europe**”, kurā iekļautas 12 Centrālās un Austrumeiropas valstis, Latvijā n=1521

Latvijas iedzīvotāju uzskati par nodokļu adekvātumu un atbilstību saņemtajiem pakalpojumiem

Mūsu maksātie nodokļi ir ievērojami augstāki nekā no valsts saņemtie pakalpojumi un pabalsti	51,7%
Mūsu maksātie nodokļi ir mazliet augstāki nekā no valsts saņemtie pakalpojumi un pabalsti.	16,0%
Grūti pateikt, vai mūsu maksātie nodokļi ir augstāki vai arī saņemam no valsts vairāk pakalpojumu un pabalstu	30,5%
Mūsu maksātie nodokļi ir mazliet zemāki nekā no valsts saņemtie pakalpojumi un pabalsti	1,2%
Mūsu maksātie nodokļi ir ievērojami zemāki nekā no valsts saņemtie pakalpojumi un pabalsti	0,7%

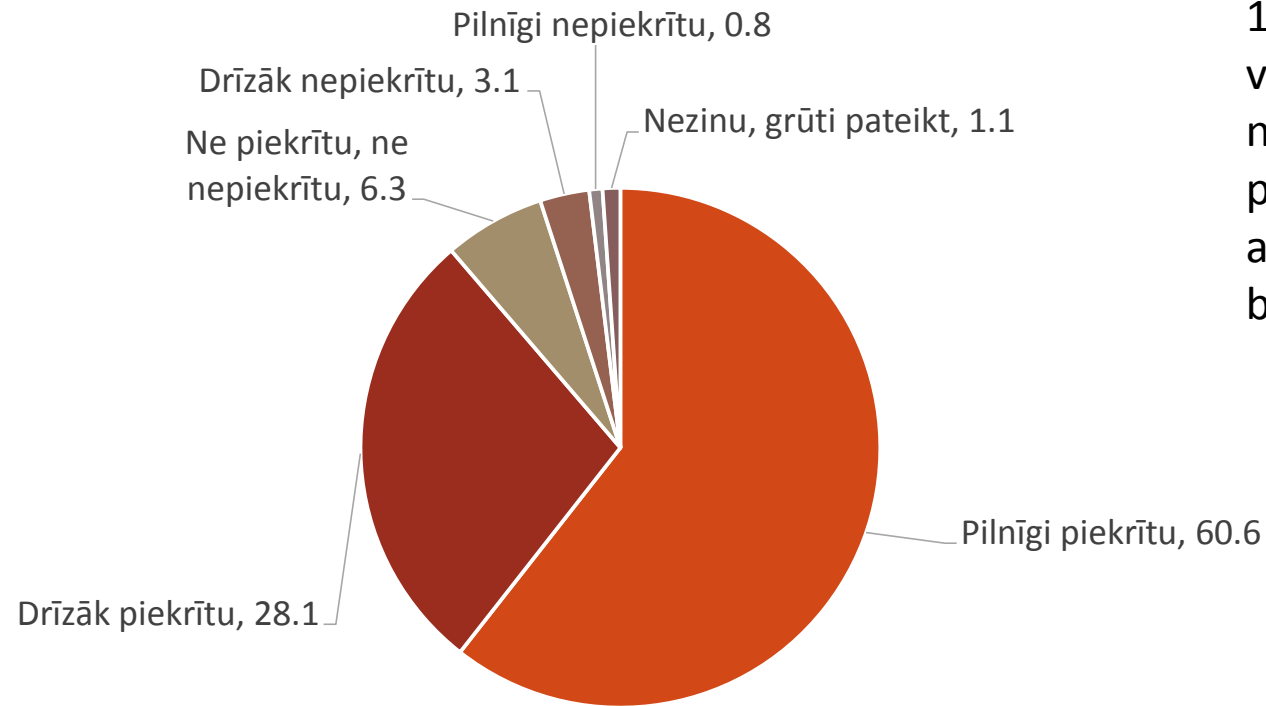
Nav pārliecības par nodokļu adekvātumu!

Daudz skeptiskāk nekā citās valstīs, izņemot Rumāniju!

(Mieriņa, 2017)

Iedzīvotāju priekšstati par valsts lomu nevienlīdzības mazināšanā

Valdībai būtu kaut kas jādara, lai samazinātu ienākumu atšķirības starp bagātajiem un trūcīgajiem

67% piekrīt un tikai 13% nepiekrīt, ka valdībai ir pienākums nodrošināt pieklājīgus dzīves apstākļus bezdarbniekiem

(Mieriņa, 2017)

Iedzīvotāju un valsts attiecības – kāpēc sociālajai ilgtspējai ir nozīme

---

Sociālā ilgtspēja aptver tādu praksi, kuru iesaistītie cilvēki uztver kā taisnīgu

- 1) pret viņiem pašiem,
- 2) viņu pēcnācējiem
- 3) pārējo sabiedrību (Walker, 2005)

Ilgtspējīgas attīstības ideja – sociālā dimensija

- ❑ Jauna attīstības koncepcija – tās centrā cilvēka un dabas vajadzības, nevis tirgus un peļņas vajadzības (Buch-Hansen et al, 2012).
- ❑ Ir iespēja saistīt ekoloģisko un sociālo ilgtspēju, lai neradītu zaudējumus nākošajām paaudzēm (Lena Dominelli, 2017)
- ❑ Nevienlīdzība atstāj sociāli postošu ietekmi (Wilkinson, Pikita, 2009)
- ❑ Arī ANO Ilgtspējīgas attīstības mērķi un Atjaunotā ES Ilgtspējīgas attīstības stratēģija uzsver vienlīdzības nozīmi

NOSLĒGUMAM

- ❑ Par sociālo ilgtspēju neliecina dati, ka Latvijā cilvēki netic, ka viņu samaksāto nodokļu nauda ir adekvāta saņemtajiem pakalpojumiem un ka viņu samaksāto nodokļu nauda tiek izlietota lietderīgi
- ❑ Par sociālo ilgtspēju neliecina situācija, ka Latvijā cilvēki domā, ka valdībai ir kaut kas jādara nevienlīdzības mazināšanai, bet valdība pamatā iztiek ar deklaratīviem mērķiem šajā virzienā
- ❑ Arī iecerētā nodokļu reforma neved virzienā uz sociālo ilgtspēju – tā nemazinās nevienlīdzību un radīs sevišķas privilēģijas salīdzinoši nelielām cilvēku grupām